

RAHİKÎ [Ö. 953/1546] VE ŞİİRLERİ

Ömer ZÜLFE*

ÖZET

Bu makalede, on altıncı asır şairlerinden Rahîkî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, mecmualardan derlenen şiirlerinin tenkîtlî metni sunulmuştur. Ayrıca metinde geçen bazı noktalar açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Rahîkî, On altıncı asır, Osmanlı Şiiri

Hayatı¹

Adı *Yūsuf*, lakabı *Sinānū'd-dīn* olup şiirlerinde *Rahîkî* mahlasını kullanmıştır. *rahîk*² (< Ar.) 'kızıl, katıksız, halis ve güzel kokulu şarap; cennet

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. omerzulfe@yahoo.com.

¹ 'AŞIK Çelebî, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, G. M. MEREDITH-OWENS: *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*: London 1971, XXV+299^a yr., 232^a; BEYÂNÎ, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, İbrahim KUTLUK, Ankara 1997, [VI]+93+[7]+340 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVIII. Dizi – Sa.7. s. 101.; GELİBOLULU 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr ve Levâkihü'l-Efkâr*, Mustafa İSEN: *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*: Ankara 1994, 396 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı: 93, Tezkireler Dizisi – Sayı: 2, s. 220; 254; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, İbrahim KUTLUK, I. C. Ankara 1978, [VI]+73+[VII]+576 s. Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi–Sa. 4¹; II. C. Ankara 1981, [IV]+578-1094+[II] s. Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi–Sa. 4², s. 405; LAÛFÎ, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabşıratü'n-Nuşamâ*: Rıdvan CANIM, Ankara 2000, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 225 Tezkireler Dizisi, 7, s. 271; RİYÂZÎ, *Riyâzu'ş-Şu'arâ*, Nuruosmaniye Ktp. 3724, 75^a; SEHÎ BEG, *Heşt Behişt*, Günay KUT, Harvard 1978, s. 309; Ş. SÂMÎ, *Kâmûsü'l-A'lâm*, Ankara 1996, Kaşgar Neşriyat, C. 3, s. 2280; TUMAN, *Tuhfe-i Nâilî*, [TUMAN], İnehân-zâde Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, Haz. Cemal KURNAZ; Mustafa TATÇI, [Ankara 2001], I. C., 99+176+467, II. C., 468-1264 s. Bizim Büro Yayınları, C. 1, s. 330.

² *er-rahîk*: 'Şaraba, şarabın en iyisine, eski olması sebebiyle çok fazla neşe verenine, saf ve katıksızına denir ki bâde-i nâb diye tarif edilir ve bir çeşit güzel kokudur' (MÜTERCİM 'ÂŞİM, *el-Ukyânüsü'l-Basîf fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhtî*, İstanbul I, 'r-21268, [II]+943 s. II, r-ç 21269, [II]+939 s. III, ç-v 21272, [II]+975 s. C. II, s. 909).

şarabı; güzel koku' demektir. *Raḥîkî* mahlası 'güzel kokulu şaraba mensup, şarabı seven' manalarına gelir.

İstanbul'da doğdu. Kuloğullarından ve yeniçeri tayfasından olmakla birlikte ilme ve şiire yatkınlığıyla dikkat çekiyordu. Kendisine isnad edilen bazı suçlar³ sebebiyle maaşı kesilerek vazifeden uzaklaştırılınca geçimini sağlamak için Mahmud Paşa çarşısında bir attar dükkânı açtı. Tıbbı ve hikmete dair eserleri okuyup kendisini geliştirdi. Tîmârhânedede şerbetçilik yapıyor, ancak geçimini zor sağlıyordu. Hâline acıyan birisinin yardımıyla *Filonya-yı Selîmî* adındaki macun üzerinde çalışarak *Raḥîkî* ya da *Ma'cûn-ı Raḥîkî* adıyla anılacak olan keyif verici maddeyi icad etti. Bu macun sayesinde çok para kazandığı gibi aynı zamanda dükkânı seçkin kimselerin uğrak yeri oldu. Galata'ya ve Balıkpazarı'na gidenler mutlaka ona uğrardı. Zaman içerisinde dükkânı bir şiir muhiti hâlini aldı. 953/1546 yılında hastalandı ve bir müddet sonra öldü. Âşık Çelebi, bu tarihte ziyarete gittiğini ve ölmeden bir iki gün önce kendisiyle görüştüğünü bildirmektedir.⁴

Raḥîkî'nin ölümünden sonra da dükkânı açık kalmış icad ettiği macunun satışı uzun süre devam etmiştir.

Edebî Kişiliği

Raḥîkî, tezkirelerde orta hâlli bir şair olarak takdim edilmektedir. Şairler hakkındaki isabetli değerlendirmeleriyle dikkat çeken Latîfî'ye göre⁵ *Raḥîkî*, şiir sanatında kendisini geliştirmemiş, derin manalar bulmak için gerekli titizliği göstermemiştir.

Okumaya ve dinlemeye değer gazellerinin çok olmamakla birlikte az da olmadığını söyleyen Gelibolulu Âlî'nin⁶, *Raḥîkî*'yi orta sınıf şairler arasında saydığını kabul etmek mümkündür.

³ *Künhü'l-Aḥbâr*'daki bilgiye göre *Raḥîkî*, yeniçeri ağası Mustafa Ağa'nın yardımcısı iken Ferdî mahlasıyla şiirler de yazan ve Mustafa Ağa ile yakınlıkları bulunan bir kişinin gözcülüğünü yapmaktadır. İstanbul'da çıkan bir yangında vazifeye koşmayan Mustafa Ağa, sarhoş bir hâlde yakalanınca boynu vurulur. *Raḥîkî*'nin de bu hadisede suçlu olduğuna kanaat getirilir; ancak, ağasının emriyle vazife başında olduğu anlaşılınca affedilir. *Raḥîkî* bu hadiseden sonra yeniçerilikten ayrılır. (GELİBOLULU 'Âlî, *Künhü'l-Aḥbâr ve Levâkiḥü'l-Efkâr*, s. 220; 254.)

⁴ ÂŞIK ÇELEBİ, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, 232^a.

⁵ LATİFÎ, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabşıratu'n-Nuḡamâ*: s. 271.

⁶ GELİBOLULU 'Âlî, *Künhü'l-Aḥbâr ve Levâkiḥü'l-Efkâr*, s. 220; 254.

Rahîkî'nin letafet ve belâgatle dolu şiirlerinin şiir meraklılarının dilinde dolaştığını söyleyen Kınalı-zâde Hasan Çelebi⁷, bunun yanında artık beyitlerinin yavaş yavaş unutulmaya başladığı bilgisini vermektedir.

Rahîkî'nin sınırlı sayıdaki şiirinden hareketle edebî kimliğini kesin çizgilerle belirlemek güçtür; ancak, iddia hüviyetinde olmasa da birkaç söz söylenebilir.

Rahîkî'nin üslûbunda ilk dikkati çeken nokta, açık ve samimî bir ifadeye sahip olmasıdır. Tezkirelerde makbul şiirleri arasında gösterilen şu iki beyit, Osmanlı şiirindeki mecazdan hakikîye yükselen aşk anlayışını beyan üslûbu içerisinde ifade eden bir yapı arz eder:

*küh-kenlikler ki ferhâd étدی çekdi zahmeti
'ışkdan ma'nâ degül şüretmiş ancak niyyeti
levh-i dilde nakş olunmuşken hayâl-i rüy-ı yâr
taşlara yazmak düşer miydi o şîrîn şüreti (G. 20/1-2)*

Atasözleri ve deyimler, lafız ve mana itibarıyla şairlere söz oyunları yapmak ve anlam ilgileri kurmak için imkân sağlarlar. Rahîkî'nin bu imkândan başarıyla faydalandığı söylenebilir:

*sen evüñden çıkmadın çıkmak diler cânım benim
çıkmaduk cãndan ümîdüm kesmezem illâ ki ben (G. 12/2)*

Bu çerçevede, çeşitli deyim ve atasözleri, kinayeli kullanımlarıyla söz konusu edilmektedir: *aynına al-*: G. 3/5, *baş aç-*: K. 1/1, K. 1/10, *cân erit-*: K. 1/15, *canı çık-*: G. 12/2, *çıkmadık candan ümit kesilmez*: G. 12/2, *dert yan-*: K. 1/31, *eli devlete er-*: G. 6/2, *gözi açuk*: K. 1/26, *hâkden kaldur-*: G. 16/2, *işini altun eyle-*: K. 1/15, *kan ağla-*: G. 13/5, *kılıcını eflâke as-*: G. 16/5, *nazardan düş-*: G. 6/4, *nûr et-*: K. 1/10, *sitairesi yok*: G. 1/1, *toğru var-*: G. 10/5, *yanar ocağına su kuy-*: G. 13/5, *yamp yakıl-*: K. 1/20, G. 3/6, *yele ver-*: G. 17/4, B.1, *yıldızı düş-*: G. 1/1, *yol sür-*: G. 18/1, *yüreği yağmı erit-*: K. 1/2.

Rahîkî'nin üslûbunda dikkat çekici hususiyetlerden bir tanesi de kendi hayatına ve devrine ait hadiseleri şiirine taşımasıdır. Meselâ şu beyitte kendi mesleğini şiirin malzemesi hâline getirmiştir:

*kendü tabîb-i 'âlem iken gör rahîkîyi
her yıl bir iki âfetün ol şerbetin içer (G. 2/5)*

⁷ KINALI-ZÂDE Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, s. 405.

Raḥîkî, Kanûnî Sultan Süleyman Han [1494-1566] övgüsündeki gazelinin makta beytinde padişahın adını anarak şiirinin mahiyetini açıkça ortaya koymaktadır:

*éy raḥîkî ser-be-ser dünyâyı gezeñ bir daḥı
pādişāh olmaz bugün sultān süleymān üstine (G. 18/5)*

Raḥîkî'nin, eldeki yirmi üç şiirin on beşinde, Remel-i müsemmen-i maḥzûf⁸ (*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*) kalıbını kullanmasına bakılırsa aruzun, söylenmesi en kolay kalıbını tercih ettiği görülür. Buradan şairin, şiirin dış yapısı üzerinde fazla durmadığı ve ilk olarak meramını dile getirmek niyetinde olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Kaynakların verdiği bilgiler ve şiirlerindeki bazı ipuçları Raḥîkî'nin şiiri ve şairliği hayatının birinci meselesi hâline getirmediğini gösteriyor. Divan tertip ettiğine dair bir kayda da rastlanamadı. Buradan anlaşıldığına göre Raḥîkî, şiire ilgi duymuş, şairler arasında bulunmuş, ancak şairlikle anılmak, şiirle şöhret bulmak kaygısını taşımamıştır. Yazdıkları üzerinde gerekli titizliği göstermemekle birlikte, şair yaradılışı ve buluş kabiliyeti sayesinde kimi gazelleri ve beyitleri şiir meclislerinde okunmuş ve meraklıların dillerinde dolaşmıştır.

Tenkitleli Metin Hakkında

Taranan şiir mecmuaları arasında *Pervāne Beg Nazîre Mecmū'ası*⁹ [Derlenişi: 1560], Edirneli Nazmî [ö. 1555]'nin *Mecma'u'n-Nezā'ir* [Derlenişi: 1524]¹⁰ ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 3418 numarada kayıtlı kasideler mecmuasında Raḥîkî'nin şiirlerine rastlanmış ve bunlardan başka, tezkirelerde örnek verilen gazel ve beyitler metne dahil edilmiştir. En çok şiirin bulunduğu *Pervāne Beg Nazîre Mecmū'ası* ve Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezā'ir*'i çalışmada *PM* ve *NM* kısaltmalarıyla gösterilmiş, *Mecma'u'n-Nezā'ir* için bu metin üzerindeki doktora tezi esas alınmıştır.

⁸ K.1, G.1, G.4, G.6, G.7, G.10, G.11, G.12, G.14, G.16, G.17, G.18, G.20, B.1, B.2.

⁹ PERVĀNE BEG, *Mecmū'a-i Nezā'ir*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi *Bağdat* 406.

¹⁰ NAZMÎ, *Mecma'u'n-Nezā'ir*, M. Fatih KÖKSAL, *Edirneli Nazmî, Mecmaü'n-nezâ'ir, İnceleme-Tenkitleli Metin*, Ankara 2001, 3 C., XVI+3042 s, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

[KAŞİDE]

1.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. nār-ı haddün şevkına yansa n'ola éy yār şem'
baş açup karşında olmuş 'aşık-ı didâr şem'
2. rişte-i cânın fetil eyler ser-i zülfün görüp
yüregi yağın eridür derd ile bîmâr şem'
3. dūd-ı âhum gibi étmişdür perîşân kâkülün
zülf-i dilber gibi şalmış her tarafdan târ şem'
4. gülbün-i bâğ-ı leţâfet gibi tûrmış karşına
şâh-ı güldür şanasın éy ruhları gül-nâr şem'
5. zülf ü ruhsâruñ hayâliyle gece tâ şubha dek
süre-i nûr u duhâanı vird éder tekrâr şem'
6. gör nice cân-bâz olur cânâ cemâlün şevkına
perçemünden aşılır bâzârda herbâr şem'

¹ *Mecmû'a-i Kaşâ'id*, Süleymaniye Ktp. Esat Efendi 3418, 302^b.

¹ A sevgili! Mum, ateşli yanaklarının aşkıyla yansa şaşılmaz; çünkü o, huzurunda başını açıp/kendisinden geçip yüzünün aşığı olmuştur.

² Hasta mum, senin saçının telini görünce, can damarını fitil gibi yakıp, dert ile yüreğinin yağın eritir/çok acı çeker.

³ Mum, âhımın dumanı gibi saçlarını dağıtıp, sevgilinin saçı gibi her taraftan teller sarkıtmıştır.

⁴ A nar çiçeği yanaklı! Mumu, güzellik bahçesinin fidanı gibi karşında durmuş bir gül dalı zannedersin.

⁵ Mum, senin saçlarının ve yüzünün hayaliyle gece sabaha kadar Nur ve Duhan surelerini dilinden hiç düşürmez.

⁶ A can! Mumun nasıl bir canbaz olduğuna bak! Pazarda senin yüzünün aşkıyla sürekli perçeminden asılıp duruyor.

7. bir dūr-i pākizedür eşküm bigi éy nūr-ı ‘ayn
‘ışk baħrinden çıqıpdur eşk-i gevher-bār şem‘
8. altun üsküfli güzel bir sīm-ten maħbūbdur
tañ mıdur par par yanarsa âteş-i ruħsār şem‘
9. yā yalın yüzli ħalenderdür géyüp nārencī tāt
tekye-i ‘ışkuñ çerāğın yandurur herbār şem‘
10. yā ışıkdur mezhebi yoħ tıtdılar nūr étdiler
étdügiyçün rüz-ı ħaşre baş açup inkār şem‘
11. yā meger âteş-perest olmuş görüp ruħsāruñı
niçe yıllardur ki şaħlar sīnesinde nār şem‘
12. yā ‘alemdür bezm şaħrāsında zerrīn-ser durur
‘asker-i pervāneye oldı yaħod serdār şem‘
13. gāh sāde geh mūnaħķaş cāmedür egnindeki
ol sebebden olsa tañ mı şāhed-i bāzār şem‘

⁷ Ey göz nuru! Mumdaki mücevherler saçan gözyaşları, benim gözyaşlarım gibi aşk denizinden çıkan parlak incilerdir.

⁸ O, altın üsküflü, gümüş bedenli güzel bir sevgilidir; mumun ateşli yüzü par par yanarsa şaşılır mı?

⁹ Ya da mum, parlak yüzü bir kalenderdir de turunc renkli başlık giyip sürekli senin aşk tekkendeki kandili yakar.

¹⁰ Ya da mum, kıyamet gününü asilik edip inkâr ettiği için “Dinsiz.” diyerek yakıp nur ettikleri bir ışıktır/dervıştır.

nūr ét-: Çok ciddî suçlar işleyenlere verilen yakarak öldürme cezası. Osmanlı şiirinde mumun yanarak erimesi sebebiyle kullanılan bu ifadeye şu beyit örnek gösterilebilir:

yüzi mihrine öykündüğüçün ol māh-ruħsāruñ

me’ālī bu gece nūr étdiler şem’i yakıp oda (Me’ālī: *Dīvān*: Edith AMBROS, *Candid Penstrokes The Lyrics of Me’ālī, and Ottoman Poet of the 16th Century*, Klaus Schwarz Verlag Berlin 1982, XII+520 s., G.23/7)

[= Ey Me’ālī, o ay yüzünün güneş gibi yüzüne özendiği için bu gece mumu ateşte yakıp nur ettiler.]

¹¹ Ya da mum, senin güzel yüzünü görüp ateşperest olmuştur da yıllardır göğsünde ateş saklamaktadır.

¹² Mum, ya meclis meydanında duran altın başlıklı bir sancak, ya da kelebek askerlerine komutan olmuştur.

¹³ Üstündeki bazen sade bazen süslü elbiselerdir; bu yüzden mumun orta malı bir güzel olmasına şaşılır mı?

14. kırmızı çizme ayağında başında zer-külâh
yaraşur ger beglenürse server-i sâlâr şem‘
15. hâliş édüp naqd-i qalbin éy kamer-çihre tamâm
cân eridüp işin altun eyledi zer-kâr şem‘
16. vérdi bir hâlet ümîd-i vuşlatuñ şevkı aña
naqd-i eşk-i çeşmin étدی pâyüña îşâr şem‘
17. görmedi zâhid riyâzetle anuñ bir lem‘asın
‘âlem-i nûr-ı hâkîkatden vérür aḥbâr şem‘
18. açduğıyçün perde-i râz-ı ene’l-hâk sırrını
gâh yanar gâh olur manşûr-veş ber-dâr şem‘
19. leyletü’l-ḳadrûñ éline vérdi nûrânî berât
şâh dîvânında beñzer oldu defterdâr şem‘
20. senden ayru ḥaste gönlüm gibi cân vérmek diler
ḳatı yanmışdur yakılmışdur dil-i bîmâr şem‘
21. sensin ol aḥmed bugün nûr-ı muḥammed ḥâḳḳıçün
k’âfitâb-ı mihrûñ étدی ‘âleme ızhâr şem‘

¹⁴ Ayağında kırmızı çizme, başında altın külahıyla beylerbeyi olan mum, beylik taslarsa buna şaşılmaz.

¹⁵ A ay yüzlü! Altın işlemeli mum, kalp akçesini halis edip, canını eriterek maksadına nail oldu.

¹⁶ Sana kavuşmak ümidinin neşesi onu öyle bir hâle koydu ki, mum, gözyaşı akçelerini bastığın yola saçtı.

¹⁷ Mum, ham yobazın riyazetle bir kıvılcımını bile görmediği hakikat nurunun âlemin-den haberler verir.

¹⁸ Mum, *Ene’l-Hakk* sırrının perdesini açtığı için bazen yanar, bazen Mansur gibi darağacına asılır.

¹⁹ Senin Kadir gecen onun eline nurdan bir ferman/Berat verdiği göre anlaşılın, mum, sultanın divanında bir defterdar oldu.

²⁰ Gönlü hasta mum, senin ayrılığında hasta gönlüm gibi can vermek istediği için çok yanıp yakılmıştır.

²¹ Nur-ı Muhammed (*s. m.*) hakkı için bugün sen o Ahmed’sin ki senin merhamet güneşin âlemi bir kandil gibi aydınlatır.

22. şem‘-i bezmün çün yed-i beyzâ degüldür yâ n’içün
tûr-ı mûsâdan tecellî eyledi envâr şem‘
23. pertev-i luţfuñ görüp şevk ile barmağ kaldurup
dîne girdi cân u dilden eyledi ikrâr şem‘
24. baħr-i nûr-ı luţfuñ ile âşinâ olmağ diler
gözlerinden dökse tañ mı lû‘lû-yı şehvâr şem‘
25. ĥidmet için karşıña sîmîn ‘aşâ ile tûrur
devletün bâbında çünkim oldı ĥidmetkâr şem‘
26. bir gözi açuğ dili şâfî kuluñdur ĥidmete
kendüyi ednâ işâretle éder ihzâr şem‘
27. ĥidmetün nûrı ne var yağsa çerâğın gönülümün
âsitânunda benüm bigi hezârân var şem‘
28. âfitâb-ı himmetün şol deñlü rûşen oldı kim
zerre-veş éller katında oldı bî-miğdâr şem‘

²² Meclisindeki mum, yed-i beyzâ mucizesi değılse o zaman mum aydınlığı ne diye Tûr dağından göründü.

²³ Mum, senin lütuflarının parlaklığını görünce aşkla parmak kaldırdı ve can u gönülden kabullenerek, İslâm’a girdi.

²⁴ Mum, senin lütuflarının denizine dalmak ister; bu yüzden, gözlerinden parlak inciler dökse şaşılır mı?

²⁵ Mum, hizmet için karşında gümüş asa ile durur; çünkü o, senin devletli kapında hizmetkâr oldu.

²⁶ Mum, kendisini en küçük bir işaretle hazır eden, sadık ve her an tetikte/uyanık bir hizmetçidir.

Yanar hâliyle mumun, sürekli uyanık, tetikte bir kimseye benzetilmesine şu beyit örnek gösterilebilir:

zulm-i zâlimden ne pervâ şeyn-i şeytândan ne ġam

şem‘ gibi gözi açuğlar nıgehbândur bize (Yahya Bey: *Dīvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU, *Yahya Bey Dıvan*, İstanbul 1977, XVI+646 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2233, G.379/3)

[= Mum gibi açık gözlüler bize gözcülük ediyorken, zalimin zulmünden korkmam, şeytanın günaha davetinden çekinmem.]

²⁷ Hizmetinin nuru, benim gönül kandilimi yaksa buna şaşılmaz; senin hizmetinde benim gibi binlerce mum vardır.

²⁸ Lütuflarının güneşi öylesine parladı ki, insanlar arasında mum, toz zerreciğı gibi kıymetsiz oldu.

29. şem‘ n’eyler şu‘le-i peykân-ı tîrûñ var iken
‘âşıkun yanında yâr olsa olur ağıyâr şem‘
30. geldügince éy **rahîkî** künc-i miñnet-hâneme
rahm édüp aḥvâlüme yaşın yaşın ağlar şem‘
31. añ bir bir başdan ayağa yanardum derdümi
olmasa bezmünde her dem kâşif-i esrâr şem‘
32. her ne dem vére ziyâ dünyâya mihr-i âsumân
nür vérsün meclisünde lem‘a-i ruḥsâr şem‘
33. âfitâb-ı devletün gündün güne bulsun şeref
rüşen olduḡça felekde encüm-i seyyâr şem‘

[ĠAZELLER]

1.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. yılduzum düşdi sitârem yoḡ katı ḡâlüm ḡarâb
bizüm ile bir géce aḡşamlamaz ol âfitâb
2. la‘i-nâbuñ ḡasretinden kıpkızıl ḡandur gözüm
döstüm mânend-i şîşe toḡtolu içi şarâb

²⁹ Ok temreninin alevi varken muma ne lüzum var? Âşığın yanında sevgilisi varken mum elbette el olur.

³⁰ Ey Raḡîkî! Mum, çilehanemin köşesine geldikçe benim hâlîme acıyıp için için ağlar.

³¹ Mum, senin meclisinde sürekli sırları açığa vuruyor olmasaydı ona derdimi baştan başa, bir bir anlatırdım.

³² Gökteki güneş dünyaya ışık saçtığı müddetçe, parlak yüzlü mum da senin meclisini aydınlatsın.

³³ Gezegenler gökte pırıl pırıl mum gibi parladıkça devlet güneşin de gündün güne şeref bulsun/yücelsin.

1.PM: 58^a; NM: 404.

¹ Yıldızım uğursuz, talihim ters döndü, hâlîm çok kötü; o güneş bizimle bir gece olsun akşamlamıyor.

1a: katı: daḡı PM; âfitâb: mâh-tâb NM.

² Dostum! Gönlüm, lâl dudağının hasretiyle içi şarapla dopdolu bir şîşe gibi kıpkızıl kana bulanmıştır.

3. mäh-ı nev na'ı-i semendün mihleri yer yer nücüm
şeh-süvârum saña hizmet étse tañ mı âfîtab
4. rüy-ı zerdüm şol kadar sürdüm rikâbuña senün
kimse bilmez zer midür âhen midür âh ol rikâb
5. gör nice hâlün mükedderdür **rahîkî** derd-mend
bile ağlar üstüne göklerde éy miskîn şehâb
6. sâkî-i bezmün eger hâk üzre dökse cür'asın
zühre gökden çağıra yâ *leytenî küntü türâb*

2.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Muzâri' -- + / - + - + / + -- + / - + -

1. gönüm hevâ-yı yâr ile pervâz urup uçar
sözler yerine tûfî-i tab'um şeker şaçar
2. görsem yüzini zâr ile râzum 'ayân olur
bülbul ki gelse gülşene elbette râz açar

³ Ey beyatlım! Hilâl atının nalı, yıldızlar da onun çivileri; güneş sana hizmet etse buna şaşılır mı?

⁴ Altın sarısı yüzümü üzengine o kadar sürdüm ki artık onun demirden mi altından mı olduğunu kimse bilmiyor.

⁵ Ey dertli Rahîkî, ey miskin! Hâlinin ne kadar kötü olduğuna bir bak, gökte bulutlar bile sana ağlıyor.

⁶ Meclisindeki sâkî, bir yudum şarabı toprağa dökse, gökyüzünde Zühre, "Keşke toprak olsaydım." diye haykırır.

2. 'ÂŞIK Çelebî, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, 232^a; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, s. 406.

¹ Gönüm, sevgilinin arzusuyla kanat açıp uçar; üslûbumun papağanı sözler yerine şeker şaçar.

² Yüzünü görsem inlemekle sırlarım ortaya dökülür; elbette ki bülbul çiçek bahçesine gelse sırlar açığa çıkar.

3. vërsem bütün cihânı azırğanmasın komez
dilber metâ'-ı vaşla igen çok bahâ biçer
4. ger da'vet étsem ol perîyi âdemî déyü
bakmaz yüzüme dâyireme uğramaz kaçar
5. kendü tabîb-i 'âlem iken gör **rahîkî**yi
her yıl bir iki âfetüñ ol şerbetin içer

3.

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

Hezec -- + / + -- + / + -- + / + --

1. kanlı yaşum oldu yine mercâna berâber
la'l-i leb-i dilber nitekim câna berâber
2. vâ'iz yine minberde bugün men'-i mey étmiş
dünyâda bir işdür bu hemân kana berâber
3. şöfî yüri sen şavma'ada kalbünü şâf ét
mescidle olur 'âşîka meyhâne berâber

³ Bütün dünyayı versem da küçük görmekten vaz geçmez; sevgili kavuşma malına doğrusu gayet çok paha biçer.

⁴ O peri gibi güzeli davet etsem, "İnsandır." diyerek yüzüme bakmaz, çizdiğim daireye/kucağıma uğramaz, kaçar.

⁵ Şu Raḥîkî'ye bir bak! Kendisi âlemin tabibi olduğu hâlde her yıl bir iki güzelin şerbetini içiyor/ölümüne şahid oluyor.

3.PM: 226^a; NM: 1624.

¹ Sevgilinin kızıl dudağı canımla bir olmuş gibi kanlı gözyaşlarım mercan kırmızısına döndü.

² Vaiz minberde bugün yine şarabın yasaklığından bahsetmiş; bu, dünyada cinayet işlemekle aynı şeydir.

³ Ey sofu! Sen yürü git, yine manastırında kalbini arındır; âşık için mescitle meyhane birdir.

4. dünyâda nice medh édeyin mısr ile şâmı
 4. kuloğlu olur rûmda sultâna berâber
5. ‘aynına alur mı benüm ol serv-i revânım
 5. yaşum ger ola lücce-i ‘ummâna berâber
6. kış geceleri bir ruhı gül-nâruñ élinden
 6. yanam yakılam şem‘-i şebistâna berâber

⁴ Dünyada Mısır ile Şam’ı nasıl medh edebilirim? Anadolu’da bir kul, oranın sultana-yla bir olur.

Beytte *sultân* kelimesi, ‘vali’ anlamıyla hususî olarak Mısır ve Şam hükümdarları için kullanılıyor. Yûsuf (a.m.)’ın Mısır’da kölelikten sultanlığa yükselmesi ve Mısır’da hüküm süren Memlûklülerin kölelikten gelmeleri, Mısır ile birlikte kölelik unsurunun bir arada bulunmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında, kimi ifadelerde Kanunî Sultan Süleyman Han’ın bir kölesini Mısır’a sultan yaptığının söylenmesi, aslen köle olan Hadım Süleyman Paşa’nın [1470-1547] Kanunî Sultan Süleyman Han tarafından Mısır’a vali tayin edilmesine dayanıyor olabilir. Tabii burada, yüksek rütbeli bir devlet memuru da olsa herkesin padişahın kulu durumunda bulunduğunu da hatırlamak gerekir. Beyitlerdeki ortak nokta, Anadolu’daki bir kölenin Mısır sultanıyla aynı değerde olmasıdır.

âsitânın baña mesken kıldı ol yûsuf-cemâl

rûm şâhı bir kûln şan mısrâ sultân eyledi (Hayâlî Bey: *Dîvân*: Ali Nihat TARLAN, *Hayâlî Bey Divânı*, İstanbul 1945, 24+450 s., İstanbul Millî Eğitim Bakanlığı, G.414/47/3)

[= O Yusuf yüzlü, eşğinde bana yer ayırdı; Anadolu sultanı bir kulunu Mısır’a sultan tayin etti.]

mülk-i mısrâ nitekim bir bendesin sultân éder

bir kûln şalsın diyâr-ı çine hâkân eylesün (Bâkî: *Dîvân*: Sabahattin KÜÇÜK: *Bâkî Divânı* Tenkitli Basım: Ankara 1994, XVIII+472+3 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 601, Musammatlar: 3/V/7)

[= Bir kölesini Mısır’a sultan tayin ettiği gibi, bir kulunu da Çin diyarına hakan yapsın.]

bir kemîne bendesini mısrâ sultân eyleyen

kerbelâ seyirini her dervîşe âsân eyleyen (Yahyâ Bey: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU, *Yahya Bey Divânı*, İstanbul 1977, XVI+646 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2233, 18. Muhammes: II/1-2)

[= Bir aciz kölesini Mısır’a sultan yapan (Kanunî Sultan Süleyman Han), Kerbelâ ziyaretini her zavallıya kolaylaştıran...]

⁵ Gözyaşlarım engin deniz/Umman denizi gibi olunca, acaba benim o akıp giden selvim onu dikkate alır mı?

⁶ Kış gecelerinde bir nar çiçeği yüzlü uğruna geceyi aydınlatan mumla birlikte yanıp yakılıyım/için için ağlayıp yaş dökeyim.

7. gel ‘ayşu güzellerle müdâm eyle **rahîkî**
devrûñ gibi olmaz yürü devrâna berâber

4.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. şanma éy zâhid bizi künc-i selâmet beklerüz
mülk-i ‘ışkuñ şâhıyuz taht-ı melâmet beklerüz
2. uyhumuz yağmaladı feth éderüz gam kal‘asın
şubha dek göz yummazuz her gece nevbet beklerüz
3. gözlerüz küh-ı belâda kârbân-ı guşşayı
vâdî-yi endûhda der-bend-i miñnet beklerüz
4. olalı şol pâdişâh-ı mülk-i hüsnüñ bendesi
ser-ğad-i hicrânda dâ’im şehri zillet beklerüz
5. éy **rahîkî** kal‘a-i dâr-ı fenâda her gece
päs-bânuz muttaşıl şehri nedâmet beklerüz

⁷ Ey Rañîkî! Gel, güzellerle sürekli eğlenmeye bak; senin devrine benzemez, yürü, güzellerle eğlence halkasına katıl.

gel ‘ayş-ı müdâm eyle güzellerle **rahîkî** PM.

4.PM: 259^a.

¹ Ey zahit, bizim selâmet köşesini beklediğimizi sanma; biz aşk ülkesinin sultanıyız, melâmet tahtını bekleriz.

² Uykumuzu yağmaladığı için gam kalesini fethederiz; sabaha dek göz yummadan her gece nöbet bekleriz.

³ Belâ dağından dertlerin kervanını gözleriz; elem vadisinde mihnet geçidini bekleriz.

⁴ Şu güzellik ülkesinin padişahına köle olalı, ayrılık hududunda sürekli zillet şehri bekleriz.

⁵ Ey Rañîkî! Yokluk ülkesinin kalesinde gece bekçisi olup her gece, aralıksız pişmanlık şehri bekleriz.

5.

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. gel éy gül-ruḥ yine şahrâ ser-â-ser lâlezâr olmuş
açılmış goncalar yér yér cihân bâğı bahâr olmuş
2. kararî kalmamış gönülüm gibi didâr haqqı-y'çün
aқан şular yüzini yere sürmiş üstüvâr olmuş
3. hoten şahrâsına dönmiş gözi âhû güzellerle
nesîm-i şubḥdan bâğuñ dimâğı müşk-bâr olmuş
4. temâşâ eyleseñ bâğ u bahârı éy şanem gelseñ
bezenmiş deyr-i dünyâ her taraf naqş-ı nigâr olmuş
5. bahâr-ı 'ömrüñi hoş gör **raḥîkî** gel bu 'âlemde
bu 'âlem kime kalmışdur ya kime pâyidâr olmuş

5.PM: 278^b.

nev'-i âhar der baḥr-imefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün
ez-ân raḥîkî-yi istanbulî.

- 1 Gel ey gül yanaklı! Kırlar baştan başa gelincik dolmuş; goncalar yer yer açılmış, dünya bahçesine bahar mevsimi gelmiş.
- 2 Didar hakkı için, akan sular kararsız gönlüm gibi yüzünü yere sürüp emniyet bulmuş.
- 3 Bahçe, ahu gözlü güzellerle Hotan ovasına dönmüş, sabah vakti esen meltemle (bahçenin) genzi misk kokularıyla dolmuş.
şahrâsına: âhüsına // şubḥdan: şubḥ-dem PM.
- 4 A put gibi güzel! Gelsen de bahçeyi bağları seyretsen; bütün dünya yurdu bezenmiş, her taraf güzellerle süslenmiş.
- 5 Ey Raḥîkî! Gel bu âlemde ömrünün baharını hoş geçir; bu âlem kime kalmış, son-suza kadar kimin olmuş?

6.

*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün**Remel* - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. hâtem-i la'lüñ nigîn-i nağd-i kalb-i câna baş
mührüñi éy şâh gel gencîne-i sulţâna baş
2. la'l ü yâkût ile pürdür gözlerüm éy nûr-ı 'ayn
devlete érsün élüm dérsen ayağün kâna baş
3. eyledün şemşîr-i 'ışkuñla beni çünkim şehîd
éy yüzi gül lâle-veş bârî yüzümi kana baş
4. yéridür düşsen nazardan éy gözümüñ merdümi
saña evvel kim dédi başdan reh-i cânâna baş
5. göz terâzûdur ne tûrursın gel éy yûsuf-cemâl
dürr ü yâkût ile vezn ol keffe-i mîzâna baş
6. niçe bir devr édesin pergâr-ı âhen-pâ gibi
gir tarîķ-ı 'ışķa éy dil merkez-i devrâna baş
7. mülk-i 'ışkuñ pādşâhısın **rahîķî** sen bugün
sikke-i şâhîyi tarz-ı husrev ü selmâna baş

6.PM: 285^a; NM: 2152.

¹ Dudağının mührünü canın yüzük kaşına bas; ey sultan, gel de mührünü padişah hazinesine bas.

² A göz nuru! Gözlerim lâl ve yakutla doludur; zengin olmak istersen ayağını kaynağa bas.

³ A gül yüzlü! Madem ki beni aşk kılıcıyla şehit ettin, bari yüzümü gelincik gibi kana bula.

yüzi: ruķı NM.

⁴ Ey gözbebeğim! Gözden düşsen yeridir; sana kim "Hemen git sevgilinin yoluna ayak bas." dedi.

⁵ A Yusuf yüzlü! Ne duruyorsun, göz terazidir, inci ve yakutla tartılmak için gel de terazi kefesine bas.

5b gel éy: éyâ PM.

⁶ Ey gönül! Daha ne kadar demir ayaklı pergel gibi dönüp duracaksın? Aşk yoluna gir, devranın merkezine bas.

⁷ Ey Raķîķî! Sen bugün aşk ülkesinin sultanısın; Husrev'in ve Selman'ın üslûbuna sultanlık/Şâhî'nin mührünü bas.

7.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. şeh-süvâr-ı 'ışksın éy dil rikâb-ı cāna baş
şimdilik meydân senüñdür ayağın merdâne baş
2. lâ'übâlisin bilürler éy gözüm yaşı seni
bir delükanlılık eyle gel der-i meyḥâne baş
3. kaşınun ḳurbânı olduğum bilinsün éy hilâl
ḳanımı barmaḳ ucuyla cebhe-i cānāna baş
4. ger dilerseñ tîğ-ı müjgānuñla 'ömrüm cān dile
ger başarsañ yüzüm üzre dīde-i giryāna baş
5. gözlerün maḥmûrıyam sâķī meded öldüm yetiş
ben ğarībün cānına gel bir iki peymāne baş
6. mest-i 'ışḳ olmaḳ dilerseñ zāhidā 'ālemdede ger
neng cāmın yere çal andan ḳadem meydāna baş
7. éy **rahîķī** çünki olduñ âşinā-yı baḥr-i 'ışḳ
ḳatreden yaşınma hergiz lücce-i 'ummāna baş

7.PM: 285^a; NM: 2151.

¹ Ey gönül! Aşk süvarisisin, can üzengisine bas; artık meydan sana kaldı, ayağını yiğitçe bas.

² Ey gözüm yaşı! Hiçbir şeye aldırılmaz olduğunu bilirler; bir delikanlılık et de gel meyhane kapısına dayan.

³ Ey hilâl! Kanımı parmağının ucuyla sevgilinin alınına bas da onun kaşına kurban olduğum bilinsin.

3a kaşınun: kaşları // bilinsün: bilürsin NM.

⁴ Kirpiğinin kılıcıyla dilimlemek için canımı iste; yüzümün üstüne basarsan da ağlayan gözlerime bas.

4a cān dile: cān u dil PM.

⁵ Ey sâķī! Gözlerinin mahmuruyum, öldüm yetiş; ben garibin canına gel de bir iki kadeh sun.

⁶ Ey zāhit! Bu âlemdede aşk sarhoşu olmak istersen, namus kadehini yere çal, ondan sonra meydana ayak bas.

⁷ Ey Raḥîķī! Sen madem ki aşk denizinin dalgıcı oldun; asla damladan çekinme, engin denize dal.

8.

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Muzâri' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. tutdı yüzini haṭṭ-ıla ḥālī ṭaraf ṭaraf
cân éllerine düşdi ḥayâli ṭaraf ṭaraf
2. oldı yüzinde zülf-i perişân bölük bölük
müjgânlar ile kıldı kıtâli ṭaraf ṭaraf
3. haṭṭuñ çekerse leşkeri cânâ alay alay
ḥûnî gözün de éde cidâli ṭaraf ṭaraf
4. şîrîn lebüñi añdı meger ḥusrevâ senün
ferhâdı gör ki kesdi cibâli ṭaraf ṭaraf
5. şaf şaf ruḥında ṭursa **rahîķî** ne ğam ḥaṭı
cân u dil oldı zülf mişâli ṭaraf ṭaraf

9.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + -

1. za'fdan görimezin kendüme baķsam bedenüm
arayup bulımazın pîrehen içinde tenüm

8.PM: 307^a.

- ¹ Beni ve ayva tüyleri yüzünün iki tarafını kaplayınca can ülkesinin her tarafında onun hayali canlandı.
- ² Dağınık zülfü, yüzünde bölük bölük toplanıp kirpikleriyle her yerde savaştı.
- ³ A can! Ayva tüylerin alay alay asker yağarsa kanlı gözün de her taraftan mücadele eder.
- ⁴ Ey sultan! Ferhat'a bir bak, dağları parça parça kestiğine göre galiba onun aklına senin tatlı dudağın düştü.
- ⁵ Ey Raḥîķî! Can ve gönül, zülf gibi bölük bölük olduktan sonra yüzünde ayva tüyleri saf saf dursa dert değil.

9.NM: 3206.

- ¹ Kendime baksam zayıflıktan bedenimi göremem; gömleğin içinde kendi bedenimi bulamam.

2. şöyle yoğ étđi beni haste édüp derd-i nigâr
baña bilsem öliceğ nice şararlar kefenüm
3. hūblar eşidiceğ yoluña cân vérdüğümü
cem' olup ağlayalar kabrumūñ üstinde benüm
4. gel beni şalma iğen baħr-i ğama kılma yetim
éy benüm dürr ile pür dürc-i 'aķıķ-i yemenüm
5. éy **raħîķi** eşidüp nazm-ı şeker-bāruñı yār
déye taħsınler éyā tūti-i şirīn-suħenüm

10.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. yazılıpdur levħe evvel 'ıřķ-ıla adum benüm
şanmañuz dīvāneler mecnündür üstādum benüm
2. āb-ı dīdem āteş-i 'ıřķuñla ħāk étđi beni
ne hevā-y-ıla urılmış āh bünyādum benüm
3. ney gibi nālān olup derdüñle her şeb şubħa dek
kimseyi uyutmaz oldı şimdi feryādum benüm

² Sevgilinin derdi beni öylesine zayıflatıp yok etti ki, ölünce bana nasıl kefen saracaklar bilmiyorum.

³ Güzeller senin yolunda canımı verdiğimi işitince kabrimin üstünde toplanıp ağlarlar.

⁴ Ey benim, inci dişlim, Yemen akiki gibi hokka ağızlım, gel beni çok fazla gam denizine atıp da yetim bırakma.

⁵ Ey Raħîķi! Sevgili senin şeker saçan şiirini işitince "Aferinler olsun sana ey tatlı sözlü papağanım" desin.

¹⁰ PM: 411^a.

¹ Ey divāneler! Âşıklıkta kader levhasına ilk benim adım yazılmıştır; Mecnun'un üstadım olduğunu sanmayın.

² Gözyaşım, aşkının ateşiyle beni toz toprak etti; ah, benim yapım nasıl bir arzuyla/havayla bina edilmiş?

³ Her gece sabaha kadar senin derdinle ney gibi inleyişlerim artık hiç kimseyi uyutmaz oldu.

4. éy lebi şîrîn ümîdüm budur âhîr sen dahı
déyesin hayfâ ki şimdi gitdi ferhâdum benüm
5. toğrı varmazsam **rahîkî** ger tarîk-ı ‘ışkıını
qazısunlar defterinden evvelâ adum benüm

11.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. tâlî‘üm yok gülmedüm bir gün ben ol meh-pâreden
bilmezem âhîr beni n’içün yaratdı yaradan
2. bî-ķarâr éden beni âvâre gönlümdür bugün
yanayın maħşerde yarın bu dil-i âvâreden
3. yaradan haķķı bugün tîĝ-ı cefâdan dönmezem
pehlevân-ı ‘ışķ olan dönmez bu deñlü yaradan
4. açılan yér yér maħabbet revzenidür her yaña
yaralar şanmañ görinen sine-i şad-pâreden

⁴ Ey Şirin/tatlı dudaklım, ümidim bu ki, en sonunda “Yazık! Benim Ferhad’ım artık öldü.” diyeceksin.

⁵ Ey Raĥîkî, sevgilinin yolunda dosdoĝru olmazsam, defterinden ilk benim adımı silsinler.

¹¹ ‘AŞIK Çelebî, *Meşâ‘irü’ş-Şu‘arâ*, 232^a; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, s. 406.

¹ Talihim yok, o ay parçası beni birgün olsun güldürmedi; Allah beni niçin yarattı hiç bilmiyorum.

² Bugün beni kararsız kılan bu avare gönlümdür; yarın maħşerde bu avare gönlümden şikâyetçi olayım.

³ Yaradan’ın hakkı için bugün cefa kılıcından kaçmam; aşķ yiĝidi olan bu kadar yaradan dolayı geri dönmez.

⁴ Parça parça olmuş göğsümden görünenleri yaralar sanmayın; onlar her tarafta açılan aşķ pencereleridir.

maħabbet revzeni: Şimdilik bir kayda rastlanmamakla birlikte bu ifadenin, mimarî bir yapıyı temsil ettiĝi söylenebilir.

5. kimsenüñ gördüğine râzî degül gön'lüm seni
iki gözümüñ biri olursa çıksun aradan
6. bağruma taş bağladum éy seng-dil ferhâd-veş
dâmen-i seng-i belâ üstinde seng-i hâreden
7. heft-kışverdür **rahîkî** bu yédi beytün senüñ
yâ işâretdür felekde seb'a-i seyyâreden

12.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. 'ışk tağında şehîd olduğı için küh-ken
lâleler kabrinde yér yér görünür kanlı kefen
2. sen evüñden çıkmadın çıkmak diler cânum benüm
çıkmaduk cāndan ümîdüm kesmezem illâ ki ben
3. gökleri iki böler bir demde éy meh-rü saşın
tîğ-ı āhum berķ-ı hâtif gibi çıksa sîneden
4. gördi kim el yur hayâtından kamu 'âşıklarun
dest-i kudret eyledi eflâki bir çarhî legen

⁵ Gön'lüm seni kimsenin görmesine razı değildir; iki gözümün biri bile olsa çıksın aradan.

⁶ A taş kalpli! belâ dağının eteklerinde Ferhad gibi bağruma mermerden taş bağladım/dert yanmadan acılara katlandım.

⁷ Ey Raḥîkî! Senin bu yedi beytin, ya yedi iklimdir, ya da (felekteki) yedi yıldıza işaret eder.

¹² NM: 3340.

¹ Ferhad, aşk dağında şehit olduğu için, kabrindeki yer yer laleler kanlı kefen gibi görünür.

² Sen evinden çıkmadan benim canım çıkmak ister; muhakkak ki ben çıkmadık candan ümidimi kesmem.

³ A ay yüzlü, sakın! Ah kılıcım ansızın çakan şimşek gibi göğsümden çıksa gökleri ikiye böler.

⁴ Bütün âşıklarının hayatlarından vaz geçtiğini/el yıkadığını görünce yüce yaratıcı feleği dönen bir leğen yaptı.

5. gül yüzünden ayrı bülbül nâliş eyler bâğda
bâl açup uçmak diler küyuñ añup murğ-ı çemen
6. éy **rahîkî** bir ribât-ı köhnedür dünyâ-yı dün
reh-rev hergiz ribât-ı köhneyi étmez vañan

13.

*Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün**Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + -*

1. beni kıılınca cüdâ dünyede cânânımdan
dilerem hağ tenümi kııla cüdâ cânımdan
2. sensin éy şüh-ı sitemkâr benüm leyl ü nehâr
ağıdan kanlı yaşum dîde-i giryânımdan
3. görinen şanma şafağ pîre-zen-i çarğ-ı kebûd
sürdi sürğ-âb édüben ruğlarına kanımdan
4. ay yüzün şevkı ile her gece éy zühre-cebîn
h^vâba varmaz seg-i küyuñ benüm efgânımdan
5. éy **rahîkî** yanar ocağuma şu kuydı benüm
kime kan ağlayayın çeşm-i dür-efşânımdan

⁵ Senin gül yüzünden ayrı kalan bülbül bahçede inliyor; çimenlik kuşu (bülbül) mahallenin anarak, kanat açıp uçmak/cennet diliyor.

⁶ Ey Raḥîkî! Bu alçak dünya köhne bir konaktır; yolcu, köhne konağı asla vatan tutmaz.

¹³ PM: 420^a; NM: 3714.

¹ Allah, beni bu dünyada sevdiğimden ayrı düşürünce, dilerim bedenimi de canımdan ayırsın.

² A zalim sevgili! Gece gündüz benim kanlı yaşlarımı ağlayan gözlerimden akıtan sensin.

³ Görüneni şafağ sanma! Mavi gökyüzünün kocakarisı kanımdan allık yapıp yanaklarına sürdü.

⁴ A Zühre alınlı! Ay yüzünün aşkıyla feryatlarımdan, mahallendeki köpeklerin gözüne uyku girmiyor.

⁵ Ey Raḥîkî! Benim ocağımı söndürdü; ben bu inciler saçan gözlerimi kime şikâyet edeyim?

14.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. âşinâlık isteyen sen zâlim-i bî-dâddan
yâd olur dillerde âhîr anuñ adı yâddan
2. bî-vefâ dünyâya beñzer hüsni dilber bî-çarâr
kimseler mihr ummasunlar bu harâb-âbâddan
3. ğam degül şaķınuđuđum zülfin havâdan dilberüñ
şaķınur her kişi 'ömri hâşılını bâddan
4. géde taşdan naķş-ı şîrîn gétmeye tâ haşre dek
'arız-ı rengîn hayâli hâtır-ı ferhâddan
5. kimse 'ışkı başa élder mi **rahiķi** sa'y-ile
şan'atı üstâddan görmek gerek üstâddan

15.

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

Hezec + --- / + --- / + --

1. görinse kâkülünden kıl kadar mü
beni başdan helâk eyler nedür bu

¹⁴ PM: 422^a; NM: 3556.

¹ Sen adaletsiz zalimden yakınlık bekleyenin adı en sonunda dillerde dolaşmaz olur.

² Sevgilinin güzelliği vefasız dünyaya benzer, kararsızdır; hiç kimse bu viranlıktan merhamet beklemesin.

2a bî-vefâ dünyâya beñzer: bî-vefâyâ beñzedi çün PM.

³ Sevgilinin zülfinü havadan sakınmam boşuna değil; her insan ömrünün harmanını/sermayesini rüzgârdan sakınır.

⁴ Şirinin tasviri taşdan silinir; ama, ta mahşere kadar parlak yanaklarının hayali Ferhad'ın gönlünden silinmez.

⁵ Ey Rahiķi! Hiç insan aşkı çalışarak elde edebilir mi? Sanatı üstattan görmek gerekir üstattan!

¹⁵ NM: 3950.

¹ Senin kâkülünden kıl kadar saç ucu görünse beni hemen perişan eder nedir bu böyle?

2. kimüñ var hey kıyâmet ‘âlem içre
bu kıadd ü kıâmet ü bu çeşm ü ebrü
3. lebüne cân demişler hâşe-li’llâh
olur mı cân-ı şîrîn böyle tatlu
4. güzelsin cümle encümden sen éy meh
inanmazsañ eger işte terâzû
5. ölince âsitânuñda **rahîkî**
kemîne çâkerüñdür éyü yatlu

16.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. dâğlar kim yer édüpdür sîne-i çâk üstine
lälelerdür kana ğarķ olmış yatur hâk üstine
2. hâkden kıaldursañ éy ‘îsâ- nefes luţf eylesen
bir kıadem başsañ yeridür çeşm-i nemnâk üstine
3. kaçmak olmaz pâk-bâz-ı ‘ışķ olandan sevdüğüm
pâk olan cânlar vérür bir ‘âşık-ı pâk üstine
4. ğamze-i hün-rîz ile kıorķutma ölmekden bizi
çekme hâncer mest olup ‘uşşâķ-ı bî-bâk üstine

² Hey kıyâmet! Bu âlem içinde bu boy pos, bu göz kaç kimde var?

³ Dudağına can demişler, Allah muhafaza! Hiç, tatlı can bu kadar şîrîn olur mu?

⁴ A ay! Sen bütün yıldızlardan daha güzelsin; inanmazsan, işte terazi/Terazi burcu.

⁵ (Ey Sevgili!) Raĥîkî, senin eşîğinde ölünceye kadar iyi kötü bir kölendür.

¹⁶ PM: 493^b.

¹ Parça parça göğsün üzerindeki yanık yaraları, toprak üstünde yatan kana bulanmış gelinciklerdir.

² Ey İsâ nefesli! Lutfedip yaşlı gözlerimin üstüne bir ayak bassan da beni diriltsen yeridir.

³ A sevdiğim! Aşkında sadık olandan kaçmak sana yakışmaz; samimî olanlar, sadık bir âşık uğruna can verirler.

⁴ Kan dökücü bakışlarıyla bizi ölümlle korkutma; sarhoş olup da korkusuz âşıklarına hâncerle saldırma.

5. şaldı çün şemşîr-i nazm-ı âbdârın ‘âleme
kılıcın aşdı **rahîkî** yine eflâk üstine

17.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. baña bakmazsın geçersin geçdi ‘ömrüm vay ile
öldürürsin sen beni âhîr bu istiğnâ-y-ile
2. çün güzellik bî-vefâdur bî-vefâ dünyâ gibi
ya bu istiğnâ nedür bu bî-vefâ dünyâ-y-ile
3. bezm-i ğamda kâmetüm çeng eyledüm senden cüdâ
hem-dem étdüm nâle vü âh u figânum nây ile
4. éy dil-i dîvâne kâlduñ kâkül-i dildârda
yéle vérdüñ nâzenîn ‘ömri kıra sevdâ-y-ile
5. okuduğum hâkķı için éy **rahîkî** añladum
kimseye olmaz müsahħar ol perî esmâ-y-ile

⁵ Parlak şîirinin kılıcını âlemde savurunca, Raħîkî yine kılıcını feleklerin üstüne astı/şairlerin en büyüğü oldu.

¹⁷ PM: 519^b; NM: 4099.

¹ Bana bakmaz, geçip gidersin, ömrüm vah ile geçti; sen bu aldırmaçlık ile en sonunda beni öldüreceksin.

² Madem ki güzellik bu fânî dünya gibi geçicidir; öyleyse bu fânî dünyaya güvenip de nazlanmak niye?

³ Senden ayrı, boyumu çeng gibi büktüm; ahımı, feryadımı ney ile yoldaş ettim.

hem-dem étdüm nâle vü: hem-dem-i nâle olur PM.

⁴ Ey deli gönül, sevgilinin kâkülüne kapıldın; bu narin ömrünü kara sevda yüzünden heba ettin.

4b kıra: kıru PM.

⁵ Ey Raħîkî! Okuduğum/davet ettiğim için biliyorum, o peri efsun okumakla kimse-
nin hükmü altına girmez.

18.

Fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlātūn fā'īlūn

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. bir ğazel nazm eyledüm ol şāh-ı devrān üstine
yol sürer řab'um semendi ehl-i dīvān üstine
2. éy lebi cān-bařş u rüř-efzā seni medř eylemek
cānı tařvīr eylemekdür āb-ı řayvān üstine
3. 'arřa-i dil cilvegāhıdır bugün dilberlerüñ
gel berü éy şeh-süvārum sen de cevīlān üstine
4. şande kılsañ cānuma cānlar bağışlarsın dēdüm
nāz-ıla kıldı tebessüm dēdi kim cān üstine
5. éy **rařīķī** ser-be-ser dünyāyı gezeñ bir daşı
pādiřāh olmaz bugün sultān süleymān üstine

¹⁸. PM: 546^b; NM: 4263.

¹ O devrin sultanı hakkında öyle bir gazel yazdım ki üslûbunun atı divan sahiplerine üstün gelip öncülük eder.

yol sür-: 'öncülük etmek, yol göstermek; ezip geçmek, üstün gelmek' anlamlarındaki bu ifadenin benzeri manada kullanıldığı başka örnekler de vardır:

yollaruñ pāk édüben āb-feřān olmaķda

yol sürer kirpiğim éy şeh nice ferrāřlara (Şem'î: *Dīvān*: Murat Ali KARAVELİOĞLU, *On altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kriřiđi ve İncelenmesi*, İstanbul 2005, 2 C., 651+59 s. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, G.155/2)

[= A sultanım, yolların tertemiz yaparak su saçmakta benim kirpiğim birçok süpürgeciye üstün gelip öncülük eder.]

² Ey can bağışlayan, ruh veren! Seni övmek, canı āb-ı hayat üzerine nakşetmek demektedir.

³ Ey beyatlım! Gönül meydanı bugün güzellerin gezinti yeridir; gel sen de bu gezintiye katıl.

⁴ "Bir kez gülsen, canıma can katarsın." dedim; naz ile gülüp "Can üstüne." dedi.

⁵ Ey Rařīķī! Dünyayı baştan başa gezesen de bugün Sultan Süleyman Han'ın üstüne bir tane bile pādiřāh bulamazsın.

19.

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. benüm ol lâle-ruḥ baḳmaz yüzümün za'ferânına
bahâr-ı 'ömrümi âḫir érişdürem ḫazânına
2. démiş dilber helâk éden bunu bir serv-ḳâmetdür
bunuñ bir serv diksünler öliceḳ ḳabri yanına
3. şarâb-ı 'ıřḳa éy sâķî ne ḳatduñ böyle ḳâbildür
ne ḫürmet pîrine eyler ne raḫm eyler cüvânına
4. leb-i cânân benüm cânumdur éy sâķî ne añlarsın
cihân içre ḳiři hergiz ḳıyar mı kendü cânına
5. **raḫîķî** lâle-veş ḫünîn kefendür ḫil'atüñ âḫir
şehîd-i tiĝ-ı dilbersin boyanduñ zaḫm ḳanına

---

¹⁹ NM: 4538.

¹ O gelincik yanaklı benim yüzümün safranına bakmaz; ömrümün ilkbaharını artık sonbahara döndüreyim.

² Sevgili, "Bunu öldüren bir selvi boyludur; bu yüzden ölünce kabrinin yanına bir selvi diksinler." demiş.

³ Ey sâķî! Aşk şarabına ne kattın ki, böylesine tesirlidir; ne büyüğüne hürmet ediyor, ne küçüğüne acıyor.

⁴ Ey sâķî! Sevgilinin dudağı benim canımdır, sen ne sanıyorsun? İnsan hiç, dünyada kendi canına kıyar mı?

⁵ Ey Raḫîķî! Kaftanın en sonunda gelincik gibi kanlı kefen olacaktır; sen sevgilinin kılıcının şehidisin yaralarının kanına büründün.

20.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + -- / - + -- / - + -- / - + -

1. küh-kenlikler ki ferhād étdi çekdi zahmeti
'ışkdan ma'nā degül şüretmiş ancağ niyyeti
2. levh-i dilde nakş olunmışken hayāl-i rüy-ı yār
taşlara yazmağ düşer miydi o şîrîn şüreti
3. bir meh-i nā-mihr içün nām u nişânından geçe
'âşık oldur olmaya 'ışk ile anuñ şöreti
4. 'ışk 'âkıller işidür éy gönül mecnün dağı
sağ olaydı öğrenürdi şimdi benden şan'eti
5. éy **rahîkî** da'vî-i 'ışk eylemek hâcet degül
añladur 'âşıklığın lâ-büd kişinün hâleti

²⁰ NM: 4807; LAṬİFÎ, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s. 271; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s. 406.

¹ Ferhat, taş yontmakla uğraşıp boşuna zahmet çekti; onun aşktan beklediği mana değil yalnızca şekilmiştir.

1b 'ışk-bâzîlik degülmiş bildüm anuñ niyyeti NM.

² Sevgilinin yüzünün hayali gönül sayfasına nakşolunmuşken, o güzel yüzü taşlara çizmek hiç yakışır mıydı?

2a olunmuşken: olmuşken; rüy-ı: şekl-i NM // 2b düşer miydi: revâ mıdır LAṬİFÎ, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s. 271.

³ Âşık, bir merhametsiz, ay gibi güzel için adı sanı terk eden, aşk ile şöreti olmayan-dır.

⁴ Ey gönül! Aşk akıllıların işidir; sağ olsaydı Mecnun bile bu sanatı şimdi gelip benden öğrenirdi.

⁵ Ey Rahîkî! Aşk davasına kalkışmaya gerek yok; kuşkusuz, insanın hâli âşıklığını anlatmaya yeter.

[BEYİTLER]

1.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + --- / - + --- / - + --- / - + -

- ^{1.} bāda vérdüm hırmen-i 'aqlum dil-i meftün için
âh kıydum kendüme bir yār-ı gendüm-gün için

2.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + --- / - + --- / - + --- / - + -

- ^{1.} leblerün üstinde gördüm hālünü dédüm 'aceb
kân delmiş la'l uğurlamağa gelmiş bir 'areb

“RAHİKİ AND HIS POEMS”

Abstract

In this article has been given informations about Rahîkî who was one of the poets of sixteenth century and his literary personality. Also it has been prepared critical editions of the Rahîkî's poems which has been collected from mecmuas. Beside, some points in text has been explained.

Keywords

Rahîkî, Sixteenth century, Ottoman Poetry.

^{1.} GELİBOLULU 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr ve Levâkihi'l-Efkâr*, s. 220; LAṬİFÎ, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, s. 271.

^{1.} Bu vurgun gönlüm için akıl harmanımı rüzgârda savurdum; âh, bir buğday tenli güzel için kendime kıydım.

^{2.} GELİBOLULU 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr ve Levâkihi'l-Efkâr*, s. 220.

^{1.} Dudaklarının üzerinde benini görünce “Bir Arap, nasıl da maden açıp lâl çalmaya gelmiş.” dedim.